

Universaalia työttömyysturvaako

Ralf Sund

Mauri Kotamäen artikkelia ja hänen sosiaali- ja terveysministeriölle tekemää selvitystä voi lähestyä ainakin kahdesta suunnasta. Varsinaiseen tutkimukseen ei ole huomauttamista. Laskelmat on tehty huolella, vaihtoehdot on esitelty selkeästi ja työ on kaikin puolin laadukasta. Laajemmat yhteiskunnalliset näkökohdat sen sijaan edellyttävät kommentointia. Piru ei tällä kertaa lymyä yksityiskohdissa, vaan isoissa asia-yhteyksissä.

Mauri Kotamäki toteaa: ”*Kysymys universalismista on käsittelemäni selvityksen ytimessä.*” Naulan kantaan. Kyse on noin 15 %:n osuudesta palkansaaajia, jotka eivät ole ottaneet vakuutusta työttömyysturvan varalle. Tulisiko jollain keinoin myös heidät saattaa korkeamman turvan piiriin?

Ikään kuin prologina on mainittava päivänpoliittinen yhteys, joka saattaa liittyä Kotamäen selvitykseen. Kissa on syytä nostaa pöydälle. Selvityshenkilö Kotamäki on tietysti täysin osaton työttömyysturva-asian poliittisessa koplauksessa. Ei voi välttyä vaikutelmalta, että työttömyysturvajärjestelmästä on muodostumassa

poliittinen keppihevonen. Kuinka sattuikaan, että sopivasti vaalien alla asialle herättiin, kuinka sattuikaan, että idean esitti ensin Sinisten Sampo Terho ja sen toteutti saman puolueen ministeri Pirkko Mattila. Ja kuinka sattuikaan, että kyseisen poliittisen liikkeen gallupkannatus on tuskallisen alhainen.

Vaikka työttömyysturvan kehittämisen taustalla on asioita, jotka tuoksahtavat ihan jollekin muulle kuin yhteiskunnallisen ongelman ratkaisulle, en tarkoita sitä, etteikö työttömyysturvan uudistaminen ole tärkeä asia ja mahdollisiin epäkohtiin tule puuttua tarmokkaasti.

Työttömyysturva on perustaltaan kuin mikä tahansa vakuutus. Kuluttaja vapaasti puntaroi omaa työttömyysriskiään ja havaitessaan sen korkeahkoksi hankkii vakuutuksen. Missä ongelma? Työttömyysvakuutus on tarjolla kaikille.

Rahoituspuolella ongelman ydin on siinä, että kassajärjestelmän ulkopuolella olevat osallistuvat TVR-maksun kautta ansioon suhteutetun järjestelmän rahoitukseen. Työttömyysvakuutusrahasto tilittää osan maksun tuotosta perusturvan rahoitukseen, mutta se ei korjaa

täysin rahoituksellista epäsuhtaa. Näin on, mutta eikö yksi mahdollinen ratkaisu olisi rahoitusvirtojen säätäminen niin, että epäsuhta korjautuisi. Tätäkin vaihtoehtoa olisi syytä penkoa.

Useimmilla yhteiskunnan toiminnoilla on historiansa. Ei sen vangiksi pidä jäädä, mutta ei sitä voi totaalaisesti sivuuttaakaan. Ansiosuhteutettua työttömyysturvajärjestelmää on kehitetty vuosien varrella pala palalta osana tulopoliittisia ratkaisuja. Palkansaajapuolella on vuosien varrella nähty tärkeäksi kehittää järjestelmää. Syytä on useita. Yksi motiiveista on kieltämättä ollut järjestäytymisen edistäminen. Mutta myös solidaarisuus ja heikoimmista huolen pitäminen on ollut keskeisesti perusteluissa.

Työttömyysturvajärjestelmän historiasta on erityisesti tärkeää tietää se, että nykymuotoisen järjestelmän kehittämisestä on ”maksettu” esimerkiksi alemmina palkankorotuksina. Järjestelmä on siis syntynyt kaupankäynnin tuloksena. Historian tunnistaminen ja ymmärtäminen ei tietenkään tarkoita sitä, että olemme lukittuna maailman tappiin tiettyyn järjestelmään. Mutta se tarkoittaa sitä, että sopijaosapuolilla eli työmarkkinaosapuolilla täytyy olla keskeinen rooli järjestelmän edelleen kehittämisessä.

Se ei kavenna demokraattista päätöksentekoa, vaan vahvistaa sitä. Päätöksenteon keskeinen kriteeri on päätösten laatu ja laaja yhteiskunnallinen hyväksyttävyys.

Kassajärjestelmällä on yhteys järjestäytymisasteeseen, vaikka työttömyyskassat on lainsäädännössä erotettu ammattiliittojäsenyydestä. Tutkimustiedon nojalla ei voida yksikäsitteisesti sanoa, onko korkea järjestäytymisaste yhteiskunnalle eduksi vai ei. Kohtuullisen laaja käsitys on, että korkea järjestäytymisaste on kansakunnan etu. Työttömyyskassajärjestel-

mällä ja järjestäytymisasteella on yhteys. Korkea järjestäytymisaste vakauttaa työmarkkinointa kansankunnan edun mukaisesti. Tästähän pitäisi loogisesti seurata johtopäätös: nykyiseen kassajärjestelmään liittyy myös myönteisiä oheisvaikutuksia.

Ydinkysymys on – todellakin – muutamme työttömyysturvavakuutuksen universaaliksi. Muutoksen tekemiseen on erittäin vahvoja perusteita. Mielestäni on hyviä perusteita tinkiä kuluttajan valinnan vapauden periaatteista yleisen hyvän nimissä.

Kotamäki tuo esille hajautetun kassajärjestelmän hallinnolliset kulut moneen otteeseen. Laskelmien oikeellisuutta ei ole tarpeen kritisoida. Keskittämisen edut jäävät epäselviksi. Selvää on, että tässäkin toiminnassa pätevät suurtuotannon edut eli kassojen noin 85 miljoonan hallintokuluista saataisiin osa tehostamisen myötä säästettyä. Onko säästö 20 vai 40 miljoonaa euroa, on epäselvää. Hajautetussa järjestelmässä on kuitenkin vaikeasti mitattavia etuja, jotka menetetään keskittämisessä. Nimitäin monet alakohtaiset työttömyyskassat pystyvät eriytystuntemuksensa turvin tarjoamaan työttömille työnvälityspalveluja. Näin tekevät ainakin Rakennusliitto, Pro ja monet akateemiset työttömyyskassat. Onko näiden palveluiden yhteiskunnallinen arvo suurempi kuin keskittämisessä saatavat hallintokulujen pienentymiset? En tiedä, mutta tiedän, että kysymys on relevantti.

Kotamäki esittelee kolmea eri toteutustapaa universaalisuuden toteuttamiseksi. Pakollinen vakuuttaminen hajautetussa järjestelmässä tuntuu järkevimmältä. Se muistuttaisi muodoltaan paljon kehuttua työeläkejärjestelmäämme, joka myös perustuu pakolliseen vakuuttamiseen ja hajautettuun toimeenpantoon. □